

Vissenpijn of vissenleed?

Er is al veel gezegd over de vraag of vissen pijn lijden, ook in Visionair. Prof. Dr. E. J. Verheijen schreef eerder een verhelderende beschouwing naar aanleiding van het boek 'Do fish feel pain' door Victoria Braithwaite. En Remko Verspui ging in op recente ontwikkelingen op het gebied van vissenwelzijn. Ik ben geen fysioloog, maar doe toch een duit in het zakje vanuit een meer filosofische benadering.

Tekst Niels Daan **Fotografie:** Hans van den Brink

De menselijke pijngewaarwording heeft veel dimensies en loopt uiteen van minnepijn tot migraine. Vrijwel elk onderdeel van ons lichaam kent zijn specifieke soort pijn: keelpijn, kiespijn, kniepijn, koppijn. Pijn is er ook in vele gradaties lopend van acuut naar zeurend en van stekend naar dof. Het meest bizar is misschien wel de fantoompijn, die alleen gevoeld wordt in inmiddels geamputeerde ledematen. Hoe een ander pijn ervaart is overigens moeilijk te bevatten. Ik kan me bijvoorbeeld niets voorstellen bij ovulatiepijn. Maar als vissen een soortgelijk scala aan kieuw-, schub- en staartpijn kennen, hoop ik dat ovulatiepijn hen bespaard blijft, want dat moet wel heftig zijn met zoveel eitjes.

Nut

Dit stukje zou over vis moeten gaan, maar ik ontkom niet aan een beschouwing over het nut. Waar dient pijn eigenlijk voor vanuit evolutionair oogpunt? Het grootste nut voor ons is ongetwijfeld dat we in de spreekkamer kunnen aangeven waar zich de oorzaak van ons onbehagen bevindt. En dat er specialisten zijn die onze diverse pijngevoelens kunnen vertalen in een juiste diagnose en een bijbehorende behandeling. Maar wat te doen als er in geen velden of wegen een dokter te bekennen is of als je bijvoorbeeld een dier bent? Dan is toch wel het eerste waar je bij pijn aan denkt een hol opzoeken om het betreffende orgaan zoveel mogelijk te ontzien en een hol op te zoeken in de hoop dat de tijd genezing brengt.

Het evolutionaire nut van pijn moet welhaast zijn dat de prikkel ons waarschuwt dat er iets goed mis is en dat we daar maar beter iets aan kunnen doen. We passen ons gedrag zodanig aan –bijvoorbeeld door onder de warme

dekens te kruipen – dat het genezingsproces bespoedigd wordt. Een beetje verzorging door medelijdende naasten is ook nooit weg.

Machtswellust

Maar hoe ligt dit alles bij het dier? Kunnen zij hun gedrag wel zodanig veranderen, dat genezing bevorderd wordt? Bij zoogdieren is de mogelijkheid daartoe onmiskenbaar aanwezig. Viervoeters kunnen bij een verstuurde poot op drie poten naar een veilige plek hinken om hun wonden te likken. Apen en olifanten blijken zelfs weet te hebben van geneeskrachtige middelen zoals kinine en alcohol. Trouwens, honden kunnen flink janken na een fikse trap, varkens schreeuwen moord en brand na een stroomstoot en door de kat gemaltraiteerde muizen piepen van ellende. Er is ontegenzeggelijk veel pijn in de zoogdierwereld.

Bij vogels ligt het al moeilijker. Die maken vooral lawaai voordat je ze te grazen neemt, maar je hoort ze zelden op de slachtbank. Een gehavende vogel in de natuur is feitelijk ook een dode vogel. Alleen in een asiël kan zo'n slachtoffer soms nog opgelapt worden. En in het kippenhok: zelfs een kapot gepikte haan gaat keer op keer de strijd weer aan met zijn superieuren. Machtswellust lijkt een belangrijker drijfveer dan welke pijn dan ook, net als bij bokkers. Als er al iets als vogelpijn bestaat, dan heeft het weinig nut voor het voortbestaan!

Dalen we nog verder af langs de stamboom tot bij de reptielen en de amfibieën, dan komen we regeneratievermogen tegen. Een bij zijn staart gepakte hagedis laat die gewoon los en maakt vervolgens een nieuwe. Hier lijkt al helemaal geen reden meer aanwezig om het beest daarbij pijn te laten lijden.

Karpers mogen blij zijn dat ze geen ovulatiepijn kennen.

Wreed bestaan

Zo komen we dan tenslotte toch nog uit bij de vissen. Een grote kabeljauw kan nog wel een donker wrak opzoeken als hij tengevolge van een vishaak lippijn heeft opgelopen. Afwijkend gedrag van kleinere soortgenoten wordt echter onmiddellijk afgestraft met kannibalisme. Haringen kunnen al helemaal geen kant op, omdat eenmaal buiten een school beland ze een gemakkelijk doelwit vormen voor allerlei gespuis. Een Schotse collega toonde me ooit een foto van net gevangen sprotten met een rijtje verticale sneden aan weerszijden van het lichaam. In de Moray Firth, waar de trek gedaan werd, waren alomtrentend aanwezig. Deze vogels herschikken hun prooi net zo lang tot hij met de kop naar voren in hun keelgat kan verdwijnen. Daarbij gaat het wel eens mis en ontsnapt de prooi. De messcherpe snavel kan de verticale sneden verklaren. Maar de zwaar gehavende sprotten zwommen kennelijk vol levensverwachting weer mee in de school, die alsnog gevangen werd door het onderzoekvaartuig. Het vissenbestaan is wreed, maar waartoe zou hun pijn moeten dienen?

Stress

Fysiologen meten stress bij vis als mogelijke maat voor hun leedwezen. Maar stress is iets totaal anders. Elke

onaangename zintuiglijke waarneming – al is dat maar het zien van het silhouet van een vermoedelijke vijand – wekt primair vluchtgedrag op en veroorzaakt daarmee stress. Dat heeft niets te maken met pijngewaarwording en valt hoogstens onder de noemer 'leed'. Vissenleed is sowieso een betere term dan vissenpijn, omdat leed verwijst naar onze subjectieve interpretatie van wat een ander aan narigheid ondergaat of ondergaan heeft. Wij voelen zelf geen leed, maar dichten dat anderen toe, zoals bij kinderleed en dierenleed.

Verlosser

En wat als ik ongelijk heb en vissen toch pijn voelen? Als er niet alleen sprake is van een aaneenschakeling van nare ervaringen, maar ook van regelrechte foltering op het moment dat ze door grote kaken vermalen worden of opgeslokt in zurige maagsappen langzaam aan hun eind komen. Dan is de zee één groot tranendal, omdat het hele voedselweb uit weinig anders bestaat dan eten en gegeten worden. Alleen zien we de tranen niet, omdat de vissen daarin rond zwemmen. In dat geval is de visser eigenlijk een verlosser, die de vis uit zijn lijden helpt. **V**